

НЕВЫЧЭРПНАЕ СЛОВА

К. В. Багдановіч,

*студэнтка факультэта прынтытэхналогій і медыякамунікацый
Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта*

У. І. Куліковіч,

*кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
загадчык кафедры рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій
Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта*

«Слоўнік асабовых назоўнікаў беларускай мовы»: стварэнне канцэпцыі

Уводзіны. Падрыхтоўка лексікаграфічнага выдання – складаны і шматступенны працэс, важнае месца ў якім займае распрацоўка канцэпцыі выдання, пад якой мы будзем разумець задуму, неабходную для падрыхтоўкі выдання да друку, якая вызначае склад, змест і афармленне кнігі. Канцэпцыя павінна ўлічваць: чытацкі адрас, г. зн. аўдыторыю, якая будзе карыстацца кнігай, характар інфармацыі, тэхнічныя характарыстыкі выдання: від, фармат, колькасць старонак. Каб усё гэта спраектаваць, на падрыхтоўчым этапе стварэння «Слоўніка асабовых назоўнікаў беларускай мовы» неабходна асэнсаваць чытацкія запатрабаванні патэнцыйных карыстальнікаў слоўніка – студэнтаў, а таксама наяўнасць фактычнага матэрыялу, існаванага ў іншых лексікаграфічных працах.

Актуальнасць такой працы бачыцца ў тым, што поўны збор асабовых назоўнікаў жаночага і мужчынскага роду, якія займаюць адно з цэнтральных месцаў у лексічнай сістэме мовы, дазволіць глыбей пазнаць разнастайныя напрамкі паводзін і жыцця чалавека, дакладна і глыбока ўсвядоміць нацыянальныя, сацыяльна-палітычныя і бытавыя паняцці, уяўленні народа [1].

Задачы даследавання – шляхам анкетавання вызначыць чытацкія запатрабаванні студэнтаў як актыўных карыстальнікаў навуковай і даведачнай літаратуры; метадам суцэльнай выбаркі выявіць усе

асабовыя назоўнікі, якія змешчаны ў слоўніку Я. Станкевіча на літары «А» і «Б», класіфікаваць іх у адпаведнасці з тэматычным прынцыпам дзеля далейшай распрацоўкі канцэпцыі будучага выдання.

Матэрыялам для даследавання на дадзеным этапе паслужылі: а) «Вялікалітоўска-расейскі слоўнік» (больш за 60 тысяч артыкулаў) доктара Я. Станкевіча, падрыхтаваны да друку і выдадзены пасля смерці аўтара яго сынам Ю. Станкевічам у Нью-Ёрку ў 1990 г. [2]; гэтае выданне спалучае ў сабе рысы перакладнога і тлумачальнага слоўнікаў; прынцып пабудовы – алфавітна-гнездавы; б) адказы больш за пяцьсот студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў г. Мінска на пытанні распрацаванай намі анкеты.

Чытацкія перавагі студэнтаў. Вывучэнне чытацкіх пераваг, а таксама асноўных матываў набывання кнігі рознымі катэгорыямі насельніцтва адносіцца да найважнейшай задачы пры праектаванні любога выдання, у тым ліку і нашага слоўніка. Вынікі такіх даследаванняў дапамагаюць: 1) зразумець запатрабаванасць друкаванай прадукцыі ў сучасным грамадстве; 2) вызначыць кола актуальных тэм, якія хвалююць чытачоў; 3) устанавіць недахопы ў вырабе сучаснай кніжнай прадукцыі і ліквідаваць іх; 4) зразумець мэту і задачы выдавецкай справы на сучасным этапе.

Анкетаванне праводзілася ў красавіку – маі 2017 г. У ім прынялі ўдзел 550 студэнтаў з чатырох універсітэтаў: Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт (факультэты: вышэйшая школа турызму, маркетынг, кіраванне гандлем), Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт (факультэт міжкультурных камунікацый), Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт (прынтэхналогій і медыякамунікацый), Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (факультэты журналістыкі, радыёфізікі і камп’ютарных тэхналогій). Усяго ў анкеце прапаноўвалася адказаць на 20 пытанняў, адно з якіх было сфармулявана наступным чынам: *Што кіруе вамі пры куплі кнігі?* Варта адзначыць, што многія рэспандэнты адзначалі не адну, а некалькі (ад 2 да 5) прычын, па якіх яны вызначаюць патрэбнасць у куплі друкаванага выдання.

Працэнтныя і колькасныя суадносіны дазваляюць зрабіць наступныя высновы. Сучасныя студэнты мінскіх УВА (незалежна ад будучай прафесіі) набываюць перш за ўсё даведачную, вучэбную і вучэбна-метадычную літаратуру, неабходную для атрымання ведаў або здачы залікаў, экзаменаў (488 адказаў з 550). Масацкай літаратурай цікавяцца пераважна студэнты-гуманітарыі (будучыя журналісты, філолагі, рэдактары, дзеячы міжкультурнай камунікацыі).

Пры выбары выдання (мастацкая, даведкавая або вучэбная кніга) асноўнымі прычынамі куплі для большасці з’яўляюцца вядомасць аўтара і рэкамендацыі сяброў. Вось, што пісалі рэспандэнты ў асобных анкетах: «Калі я буду шукаць стылістыку рускай мовы, я буду шукаць Разэнталя... Калі беларускую арфаграфію, то кнігі У. Куліковіча... Калі ж мне спатрэбіцца зборнік задач па матэматыцы – гэта будзе Сканаві. І ніхто не зможа мяне пераканаць купіць іншага аўтара».

Калі ў продажы маюцца дзве аднолькавыя кнігі, але яны адрозніваюцца вокладкай, то большасць студэнтаў (493 адказы з 550) аддадуць перавагу выданню ў цвёрдым пераплёце. Гэты факт сведчыць, што сучасная моладзь, купляючы кнігу, жадае карыстацца ёй як мага даўжэй (як мінімум на працягу вучобы ў УВА. Пераважную большасць студэнтаў (каля 80 %) прыцягваюць друкаваныя выданні добра аформленыя. Гэты кампанент друкаванай прадукцыі вельмі важны для мастацкай літаратуры. «Я магу купіць мастацкую кнігу ў падарунак, – адзначае адзін з рэспандэнтаў, – калі яна будзе ў цвёрдым пераплёце, з прыгожымі ілюстрацыямі і прыемнага фармату».

Матывам для куплі мастацкіх (празаічных і паэтычных) выданняў для большасці (каля 58 %) з’яўляецца і рэклама кнігі. Але тут назіраецца парадаксальная сітуацыя. Студэнты хоць і давяраюць рэкламе (пераважна замежнай), аднак скептычна ставяцца да айчынных прыёмаў прасоўвання кніг, адзначаючы той факт, што пасля беларускіх рэкламных акцый асаблівага жадання купляць літаратуру не ўзнікае.

Пры адказе на пытанне «Ці патрэбны студэнту сучасны слоўнік назваў людзей мужчынскага і жаночага полу?» усе рэспандэнты аднагалосна адказалі «Так». Найбольш распаўсюджаны аргумент – «каб навучыцца коратка і правільна называць людзей па прафесіях, месцы жыхарства і г. д. Асабліва асоб жаночага полу».

Такім чынам, на падставе вынікаў анкетавання, мы можам устанавіць перашасныя тыпалагічныя прыкметы праектаванага слоўніка. Ён павінен быць як мага поўным, аб’ёмам не менш за 15 друкаваных аркушаў, па магчымасці з ілюстрацыямі, выкананы ў цвёрдай вокладцы.

Асабовыя назоўнікі ў слоўніку Я. Станкевіча. Наступным этапам нашай працы стаў збор фактычнага матэрыялу. З мэтай устанавіць прыкладныя тэматычныя групы найменняў у будучым даведніку. Мы разгледзелі лексічны кантэнт слоўніка Я. Станкевіча на дзве літары: А і Б. Усяго было выяўлена 451 назоўнік, які пазначае асобу, з іх 176 на літару «А», 275 на літару «Б». Па значэнні, словаўтваральных і граматычных асаблівасцях іх можна аб’яднаць у 11 груп.

1. Назоўнікі, якія азначаюць асобу па характэрных прыкметах, фізічных характарыстыках. Да гэтай лексіка-граматычнай групы адносіцца 14 слоў, сярод якіх тры назоўнікі агульнага роду (агул. р.): *апу́цак* – ‘полный лицом мальчик или девочка, толстячок’; *ба́цэне* – ‘сын или дочь с физическими или в характере чертами отца’; *бэ́рла* – ‘неповоротливый и некрасивый человек’. Астатнія – мужчынскага рода (м. р.): *аха́ха* – ‘верзила; здоровый, рослый человек’; *апоўзьлі́к* – ‘неповоротливый, слабый человек, слабосильный, хилый’; *апéкуш* – ‘жирный, толстый’; *апра́т* – ‘здоровенный, большой’; *асі́лак* – ‘богатырь, силач, обладающий необыкновенной силой, исполин’; *балванчу́к* – ‘мальчишка, стриженный очень коротко’; *бардады́м* – ‘верзила’; *безьбародзька* – ‘неимеющий бороды, безбородый’; *брухе́ль* – ‘обладатель большого брюха’; *букла́н* – ‘человек с полным лицом’; *бурдзі́ла* – ‘большой, неуклюжий’.

2. Назвы асоб па месцы жыхарства, нацыянальнасці. Выяўлена 20 слоў. Сярод іх м. р.: *аднасе́лянін* — ‘одной деревни житель, односельчанин’; *амарыка́нец* – ‘американец: так называют и великолитвина (белоруса), побывавшего в Америке’; *Апліка́нец* – ‘африканец’; *асе́лец* – ‘оседлый; местный житель’; *Аўстры́яка* (*Аўстра́ка*) – ‘австриец’; *Бабоўні́к* – ‘насмешливое название жителя бывшего Бабиновичского у. Мог. губ. и смежных с ним уездов Витебской губ., у которых бобы в большом употреблении’; *баку́ль* – ‘житель Хахлоўшчыны Ельн.’; *Балі́вец* – ‘боливиец’; *Балкары* (*Балка́р*) – ‘балкары, один из народов Северного Кавказа’; *Ба́лты* (*Балт*) – ‘народы балтийской ветви индоевропейцев (жмудины, латыши, древние прусы); балтийцы’; *Ба́скі* (*Баск*) – ‘баски, народ северной Испании’; *Баши́кры*, (*Баши́р*) – ‘башкиры, один из народов СССР’; *Баўга́рын* – ‘болгарин’; *Бэ́льг* – ‘бельгиец’; *Бэ́рбэры* – ‘берберы, население западной части Северной Африки (Морокко, Алжира, Туниса, Ливии)’; *Бяля́не* (*Бяляні́н*) – ‘жители гор. Белае’; *Бразы́лец* – ‘бразилиец’; *Брыта́нец* – ‘британец’; *Бры́ты*, (*Брыт*) – ‘келцкое племя, бриты’; *Бура́т* – ‘бурят’. Назоўнікі жаночага роду (ж. р.) падаюцца для дзесяці слоў: *апліка́нец* – *апліка́нка*, *Балі́вец* – *Балі́ўка*, *Баск* – *Басчанка*, *Баўга́рын* – *Баўга́рка*, *Бэ́льг* – *Бэ́льгіца*, *Бэ́рбэры* – *Бэ́рбэрыца*, *Бяля́нін* – *Бяля́нка*, *Бразы́лец* – *Бразы́лка*, *Брыта́нец* – *Брыта́нка*, *Бура́т* – *Бура́тка*.

3. Назвы асоб па рысах характару, паводзінах. Лексіка-граматычная група ўключае 79 моўных адзінак і з’яўляецца адной з самых вялікіх. Сярод лексем гэтай групы 24 словы агульнага роду: *аба́кула* – ‘обманщик, -ица, преимущественно такие, которые в глаза обманывают; плут’; *аббра́хала* – ‘клеветник, поноситель’; *абі́бочына*,

абібока – ‘лентяй, лентяйка’; *агурэнь* – ‘апатичный, ленивый, грубиян, упрямец’; *агры́за* – ‘сварливый, -вая, дурного нрава’; *а́йкала* – ‘стонущий без умолку, кричавший при всяком прикосновении, недотрога’; *агу́ра* – ‘лодырь’; *ака́йна* – ‘бессовестный, нераскаянный, -ая’; *аплы́вуда* – ‘медлительный, неповоротливый и в то же время некрасивый’; *апры́сак* – ‘вспыльчивый, -вая’; *аторва* – ‘сорванец, говорится в похвалу молодечества; удалой -лая, проказник, проказница’; *ачаме́ра* – ‘надоеда’; *баку́ла* – ‘лгуший в глаза, плут, обманщик’; *барабошка* – ‘женщина или мужчина, говорящий скоро’; *бедала́ка* – ‘хлопотун, озабоченный, обеспокоенный человек’; *біндзюга́йла* – ‘праздношатающийся, ничем не занимающийся’; *бройка* – ‘шалунишка’; *браха́ла* – ‘ругатель, клеветник, доносчик’; *брахло* – ‘болтун, пустомеля’; *бруй, бруль* – ‘имеющий, -щая слабость испускать под себя мочу во время сна’; *аб’яда́йла* – ‘обжора’; *апру́да* – ‘ленивый обжора’. Тры слова ж. р., для якіх не падаюцца назоўнікі м. р.: *агні́ньніца* – ‘бойкая, шустрая на что-либо’; *ашука́лка* – ‘обманщица’; *бурку́ха* – ‘сварливая женщина, ворчунья’. Астатнія 54 слова м. р.: *абаку́льнік* – ‘обманщик’; *абязу́рнік* – ‘шалун, озорник’; *абдзі́рала* – ‘берущий или требующий непомерной цены, платы’; *абібок* – ‘лежебок, лентяй, лодырь’; *абмоу́ца, агу́каньнік* – ‘клеветник’; *абротнік* – ‘бездельник’; *абры́дак, абры́днік* – ‘мерзавец’; *агі́днік* – ‘гадкий, сквернасловец’; *агры́зьнік* – ‘сварливый’; *адраджэ́нец* – ‘возрождённый мужчина’; *адва́жнік* – ‘смельчак’; *акушэ́нец* – ‘обманщик’; *андзі́я* – ‘пустомеля’; *апяшэ́лы* – ‘skonфуженный, озадаченный’; *апрашчо́нік* – ‘человек опростившийся’; *апры́кронік* – ‘надоедливый’; *апушчэ́нец* – ‘неряха, небрежный, лентяй’; *асу́днік* – ‘любящий осуждать других’; *ашаву́рак* – ‘замухрышка’; *ашука́льнік* – ‘обманщик’; *ашчэ́рак* – ‘зубоскал’; *аванту́рнік* – ‘авантюрист’; *болбат* – ‘болтун’; *болмат* – ‘пустомеля, шутник, балагур’; *бабаду́р* – ‘куролесник, увлекающий женщин своими разговорами’; *бабзды́р* – ‘женский угодник, подлипала’; *ба́бнік* – ‘волокита’; *багла́й* – ‘неповоротливый мужчина, лежебок, бездельник, лентяй, увалень’; *бая́зьнік* – ‘имеющий боязнь Бога’; *баяжо́р* – ‘трус’; *базі́кала* – ‘пустомеля’; *бажон* – ‘ханжа, святоша’; *бажаво́льнік* – ‘человек ничем недовольный’; *байбос* – ‘высокорослый и неуклюжий’; *ба́йбас* – ‘большой человек, лентяй’; *балба́ту́н* – ‘невнятно и быстро говорящий; говорящий чепуху, неразборчиво, как индейский петух’; *ба́рбар* – ‘варвар’; *басты́сь* – ‘шляющийся, здоровый, но ни к чему неспособный парень, лодырь’; *бэйбас* – ‘увалень, лентяй’; *бяду́н* – ‘хлопотун, озабоченный, обеспокоенный человек’; *бязу́льнік* – ‘шалун’; *бі́тун* – ‘драчун’; *бляду́н* – ‘развратный мужчина’; *бляву́зганьнік* – ‘богохульник’;

брой – ‘шалунишка’; *брахуцкі* – ‘шутливое название человека, болтающего всякий вздор, разные шутки и прибаутки’; *бра́мнік* – ‘привратник’; *братаўбіўца* – ‘братоубийца’; *брыджыбай* – ‘лентяй, праздный человек’; *брызкун* – ‘тот, кто «брызкает» или «брызкаетца»’; *брындзік* – ‘лентяй’; *бунтаўнік* – ‘бунтовщик’. Назоўнікі ж. р. пададзены для наступных слоў: *абры́днік* – *абры́дніца*, *агі́днік* – *агі́дніца*, *агры́зьнік* – *агры́зьніца*, *агуканьнік* – *агуканьніца*, *адраджэнец* – *адраджэнка*, *апра́метнік* – *апра́метніца*, *апяшэлы* – *апяшэлая*, *ашука́льнік* – *ашука́льніца*, *бруль* – *брулька*, *багла́й* – *багла́йка*, *базі́кала* – *базі́калка*, *бажон* – *бажона*, *бажавольнік* – *бажавольніца*, *балбату́н* – *балбату́ха*, *бітун* – *біту́ха*, *бляву́зганьнік* – *бляву́зганьніца*, *бра́мнік* – *бра́мніца*, *бунтаўнік* – *бунтаўніца*.

4. Назвы асоб па прафесійнай дзейнасці. Тэматычная група складаецца з 44 слоў. Яны ўключаюць адно слова ж. р., для якога няма адпаведнага назоўніка м. р.: *асыпа́льна* – ‘женщина, обсыпаящая вручную землёй при помощи «гачки» молодые корнеплоды (картофель и проч.)’. Астатнія словы маюць форму м. р.: *абара́ньнік* – ‘промышляющий печением или продажей сушек, баранок’; *абіра́ньнік* – ‘выборщик’; *адводнік* – ‘проводник плотов в опасных местах’; *адвака́т* – ‘адвокат’; *актор* – ‘актёр’; *акцы́зьнік* – ‘акцизный чиновник’; *алавя́ньнік* – ‘свинцовых дел мастер’; *алхірэ́й* – ‘архирей’; *але́йнік* – ‘изготавливающий или продающий растительное масло’; *анатом* – ‘анатом’; *антыле́рнік* – ‘артиллерист’; *анучнік* – ‘скупщик тряпья’; *апліка́нт* – ‘ученик-практикант’; *апра́ўнік* – ‘переплётчик’; *аральбі́т*, *араты*, *арлан* – ‘пахарь’; *аргані́сты* – ‘клирик в римско-католической церкви, играющий на органах при богослужении’; *архі́дзякан* – ‘архидиакон’; *архірэ́й* – ‘архиерей’; *арты́сты* – ‘артист’; *асна́ч* – ‘работник на водоходных судах, барочник, судовщик, бурлак, речной матрос’; *асьпя́нік* – ‘оспопрививатель’; *аўчы́ньнік* – ‘человек, вырабатывающий овчины; дубильщик, скорняк’; *бондар*, *бандар*, *бондыр* – ‘бочарь’; *багаслоў* – ‘богослов’; *байкар*, *бай-пісьме́ньнік* – ‘баснописец’; *бактэ́ралёг* – ‘бактериолог’; *балона́чнік* – ‘стекольщик’; *балагу́ла* – ‘балагол’; *бандуры́сты* – ‘бандурист’; *банкі́р* – ‘банкир’; *барнады́н* – ‘бернардин, монах римско-католического ордена св. Бернарда’; *бата́нік* – ‘ботаник’; *бэ́тоньнік* – ‘бетонщик’; *бярдзечнік* – ‘мастер, изготавливающий бёрда’; *біо́лэґ* – ‘биолог’; *бі́скуп* – ‘епископ’; *бля́хар* – ‘жестяник, жестяной мастер, литейщик и кровельщик’; *брука́р* – ‘мостильщик, мостовщик’; *бру́сьнік* – ‘шафер’. Для наступных слоў мужчынскага роду падаюцца адпаведныя назоўнікі ж. р.: *абіра́ньнік* – *абіра́ньніца*, *адвака́т* – *адвака́тка*, *актор* – *акторка*, *але́йнік* – *але́йніца*,

анатом – *анатомка*, *апраўнік* – *апраўніца*, *артысты* – *артыстая*, *батанік* – *батаніка*.

5. Назвы асоб па маёмаснаму стану, ладу жыцця. Лексіка-граматычная група змяшчае 13 слоў. Гэта два назоўнікі агул. р.: *басатва* – ‘босяки, хулиганы’; *блукуняка* – ‘бродяга’. Слова ж. р., для якіх няма адпаведных назоўнікаў м. р.: *ашара* – ‘проходимка’; *бачына* – ‘странница’. І назоўнікі м. р.: *абадранец*, *абшарпанец*, *абшарпанік* – ‘оборванец’; *багатыр*, *багаціла* – ‘богач’; *бадзяга* – ‘бродяга’; *баўдырнік*, *буўдырнік* – ‘плохой хозяин, человек без состояния; лачужник’; *бесхацімец* – ‘бездомный’. Родавыя пары ёсць у наступных слоў: *абшарпанік* – *абшарпанка*, *багатыр* – *багатырка*.

6. Назвы асоб па палітычных і рэлігійных перакананнях, поглядах. Да гэтай групы належаць 14 слоў. Усе словы м. р.: *адрочнік* – ‘отрёкшийся от Бога’; *адішчапéнец* – ‘отступник от веры, раскольник’; *анархісты* – ‘анархист’; *асталец* – ‘реакционер’; *асьвётнік* – ‘просветитель’; *аўтарысты* – ‘служитель культа’; *бонапартысты* – ‘бонопартист’; *багамолца*, *багамолец*, *багамаленьнік* – ‘богомол, богомолец’; *багапасланьнік* – ‘апостол’; *большавік* – ‘большевик’; *баптысты* – ‘баптист’; *бязбожнік* – ‘атеист, безбожник’; *буддысты* – ‘буддист’. Для сямі з іх падаюцца назоўнікі ж. р.: *адішчапéнец* – *адішчапéнка*, *анархісты* – *анархістая*, *бонапартысты* – *бонапартыстая*, *багамаленьнік* – *багамаленьніца*, *большавік* – *большавіца*, *баптысты* – *баптыстая*, *буддысты* – *буддыстая*.

7. Назвы асоб па полу, узросту. Было выяўлена 10 слоў. Да іх адносіцца адзін зборны назоўнік: *блазнота* – ‘малолетние дети’. Два назоўнікі ж. р., да якіх не падаюцца назоўнікі м. р.: *бабіца* – ‘укорительное название старухи при выговоре за что-либо’; *белагалова* – ‘женщина’. Астатнія – назоўнікі м. р.: *аднагодак* – ‘однолеток, ровесник, одногодок’; *бацюк*, *бацюта* – ‘мальчик’; *бязьлётак* – ‘малютка, малолетний мальчик’; *бясспортакнік* – ‘мальчик, который ещё ходит без штанов’; *блазён* – ‘малолетний’; *братан* – ‘большой, крупный. Говорится о людях и животных, если они производят впечатление своим ростом, дородством’; *Багдан* – ‘Богдан’. Для двух з гэтых слоў ёсць адпаведныя назоўнікі ж. р.: *бязьлётак* – *бязьлётка*, *блазён* – *блазнотка*, *блазноўка*, *блазньніца*.

8. Назвы асоб па роднасці і сваяцтве. Тэматычная група змяшчае 19 слоў. Гэта адзін зборны назоўнік: *бацькі* – ‘родители’. Два назоўнікі ж. р., для якіх не падаюцца назоўнікі м. р.: *бандары́ха*, *бондары́ха* – ‘жена бочаря’. Астатнія назоўнікі м. р.: *адзіна́к*, *адзіна́ка* – ‘один сын в семье’, *айце́ц* – ‘отец’; *айчы́м* – ‘отчим’; *аце́ц* – ‘отец’; *бабі́ч* – ‘ребёнок

(сын), родившийся от повитухи'; *багда́н* – 'внебрачный ребёнок, подкидыш'; *бабажон* – 'насмешливое название ожившегося на старухе'; *бабы́ль* – 'одинокый, бессемейный человек'; *бакаляро́нак* – 'сын дьячка'; *бандаро́нак* – 'сын бочаря'; *ба́цькавіч* – 'законный сын отца, говор. более шуточно'; *бязма́ткавіч* – 'не имеющий матери'; *бязьдзе́тнік* – 'не имеющий детей'; *блізьню́к* – 'близнец'; *братані́ч* – 'сын брата, племянник'. Для пяці з іх пададзены назоўнікі ж. р.: *багда́н* – *багда́нка*, *бабы́ль* – *бабы́лка*, *бандаро́нак* – *бандара́нка* і *бандары́шка*, *бязьдзе́тнік* – *бязьдзетні́ца*.

9. Назвы асоб па сацыяльным статусе і грамадскіх адносінах.

У групу ўвайшло 16 слоў. Сярод іх выяўлена адно слова агул. р.: *аспода* – 'гаспода'. Астатнія – м. р.: *алінда́р* – 'арендатор'; *апяка́льнік* – 'покровитель, протектор'; *абаро́ньнік* – 'защитник'; *абрака́ньнік* – 'жертвовател'; *адзоўнік* – 'апеллятор'; *адработнік* – 'тот, кто работает за долг'; *альянда́р* – 'арендатор, откупщик'; *асподнік* – 'господин'; *баяра* – 'в независимой Великолитве-Беларуси (Великом Княжестве Литовском) свободное землевладельческое население или же отправляющее государственные повинности, но не имеющее гербов и привилегии шляхты'; *балява́ньнік* – 'участник бала'; *барон* – 'барон'; *барышнік* – 'свидетель при продаже, обмене и при найме работника'; *бяздольнік* – 'подверженный несчастной участи'; *бязыме́ньнік* – 'аноним'; *бурократ* – 'бюрократ'. Дзевяці з іх адпавядаюць назоўнікі ж. р.: *абаро́ньнік* – *абаро́ньніца*, *абрака́ньнік* – *абрака́ньніца*, *адзоўнік* – *адзоўніца*, *адработнік* – *адработніца*, *альянда́р* – *альянда́рка*, *асподнік* – *асподніца*, *балява́ньнік* – *балява́ньніца*, *бяздольнік* – *бяздольніца*, *бурократ* – *бюрократка*.

10. Назвы асоб па разумовых здольнасцях, навыках.

Гэтую лексіка-граматычную групу складаюць восем слоў. Усе назоўнікі м. р.: *абізгал* – 'дурак'; *аднадум* – 'единомышленник'; *адумысловец* – 'специалист'; *акы́ш* – 'простофиля'; *ама́тар* – 'любитель'; *боўдзіла* – 'тупица, малоумный, балда'; *ба́ечнік* – 'сказочник'; *балясьнік* – 'рассказчик, занимающий публику весёлыми разговорами'. Назоўнікі ж. р. пададзены для слоў: *адумысловец* – *адумыслоўка*, *ба́ечнік* – *ба́ечніца*.

11. Рэлігійныя, міфалагічныя чалавекападобныя істоты.

Лексіка-граматычная група складаецца з 10 слоў. Гэта адно слова ж. р., для якога няма адпаведнага назоўніка м. р.: *Багародзіца* – 'Богородица'. Астатнія существительные м. р.: *адкотны яблычак* – 'обращение к покойнику'; *а́нгіл*, *а́нгіль*, *а́нгыл* – 'ангел'; *апе́кан* – 'чёрт, дьявол, житель ада'; *бага́н* – 'какой-то добрый дух, покровитель скота'; *балотнік* –

‘чёрт, по поверию находящийся в болоте’; *беркацёнь* – ‘оборотень’; *Бог* – ‘Бог’; *буган* – ‘дух покровитель домашнего скота, охраняющий скот от болезней и в особенности при скотских родах. Поверье это сохраняется ещё преимущественно в Пинском, Берестейском и Слуцком уездах, но большею частью как предание’. Назоўнік ж. р. пададзены толькі для слова *Бог* – *багіня*.

Заклучэнне. Назвы асоб адносяцца да самай прадуктыўнай групы назоўнікаў. Таму стварэнне «Слоўніка асабовых назоўнікаў беларускай мовы» нам уяўляецца задачай актуальнай і перспектыўнай. Па-першае, такое выданне можа рэальна змяніць стаўленне ў грамадстве не толькі да беларускай мовы, але і да жанчын, паколькі прадстаўленыя ў выданні кантэкстуальныя фемінітывы будуць спрыяць фарміраванню паважлівага стаўлення да людзей, якіх будуць называць *акторка, блогерка, дырэктарка, палкоўніца, рэдактарка, рэжысёрка, філалагія*. Па-другое, слоўнік дасць магчымасць усталяваць корпус архаізмаў, гістарызмаў і дыялектызмаў сярод асабовых назоўнікаў беларускай мовы. Па-трэцяе, выданне будзе карысна для даследчыкаў беларускіх слоў, у семантыцы якіх сумяшчаюцца значэнні асабовых і неасабовых назоўнікаў, тыпу *цюфяк, чурбан, гануча* і г. д.

Каб выданне карысталася ўстойлівым попытам сярод пакупнікоў, намі будуць улічаны наступныя фактары:

1. Кніга павінна мець якасныя ілюстрацыі, цвёрдую вокладку і прымальную цану. Для паспяховага вырашэння гэтых задач у якасці ілюстратараў мы думаем прыцягнуць студэнтаў Акадэміі мастацтваў, прапанаваўшы ім выконваць гэту працу ў якасці дыпломнага праекта.

2. Для прасоўвання кнігі варта прадумаць сістэму эфектыўных мерапрыемстваў па рэкламе будучага выдання. Найбольш значымі з іх намі бачацца: а) інтэрв’ю аўтараў у прэсе; б) апублікаванне навуковых і навукова-папулярных артыкулаў аб будучым выданні; в) прэзентацыя кнігі з удзелам аўтараў і рэдактараў.

Літаратура

1. Белоусова, А. С. Русские имена существительные со значением лица: лексический класс и вопросы его словарного описания / А. С. Белоусова // Вопросы языкозн. – 1981. – №3. – С. 71–84.

2. Др. Я. Станкевіч. Беларуска-расейскі (Вялікалітоўска-расейскі) слоўнік. Belorussian-Russian (Greatlitvan-Russian) Dictionary by Dr. J. Stankevich / Published by: Lew Sapieha Greatlitvan (Byelorussian) Foundation, New York. Library of Congress Catalog Card No. 89-092248. – 1305 с.